

kwetsbare status van de filmregisseur. ‘De deuren die ik met het succes van **Basic Instinct** had geopend, gingen door de slechte ontvangst van **Showgirls** (met Demi Moore in de hoofdrol, red.) weer dicht. De Amerikanen vonden het een “perverse en decadente film” en men was er enorm boos over. Ik heb acht onderscheidingen in ontvangst genomen voor “slechtste film”, “slechtste script”, enzovoort. Zelf ben ik er juist heel tevreden over. Het is mijn meest realistische en persoonlijke film. Als voorbereiding heb ik maandenlang Las Vegas doorkruist en op elk niveau mensen geïnterviewd over het leven van stripteasedanseressen. Maar na de ontvangst van **Showgirls** kon ik bijna niet anders dan teruggaan naar het genre van de sciencefiction- en actie-films. Daar is mijn “naam” overeind gebleven.’

Films worden vaak in een vroeg stadium getest door het publiek, dat zijn visie mag geven op de plot, de personages of het slot. Verhoeven: ‘Als je een film maakt over een vrouw die net zo promiscue is als een man, zonder dat zij “ten val komt”, fluit het publiek je terug met teksten op bordjes als “kill the bitch!” Het gevolg hiervan kan zijn dat de producent een ander einde aan de film verlangt. ‘Ik weet zeker dat ik het diffuse einde van **Basic Instinct** er op die manier niet door had gekregen bij de producent. Maar ik heb de preview kunnen voorkomen door het proces flink te vertragen, zodat er geen tijd meer voor was.’

In Europa is naar zijn idee meer ruimte om risico’s te nemen en de artistieke visie van de regisseur te volgen. Wat dreef hem desondanks naar de andere kant van de oceaan? ‘Het lagere budget voor films was uiteindelijk niet het probleem. Of je nu een ton of tien miljoen tot je beschikking hebt, het is altijd “te weinig”. Ook was ik heel tevreden met de crew en cast die ik in Nederland had opgebouwd. Maar het filmfonds was indertijd dermate “fascistisch links” georiënteerd dat je geen geld kreeg als het niet in het politiek correcte straatje van het fonds paste. De linkse dogma’s met betrekking tot sociaal relevante kunst staan mij tegen. Een film moet betekenis hebben, maar die blijft impliciet

uit de vorm en inhoud, niet uit een boodschapperige pretentie. Ik wilde hiervoor niet door de knieën gaan, maar ben desondanks niet met vreugde vertrokken.’ Een voortdurend verzoek om over te komen trok Verhoeven uiteindelijk over de streep. ‘Het script voor **Robocop** vond ik aanvankelijk onzin, maar bij nader inzien wilde ik het wel proberen in Amerika. Ook omdat mijn vrouw de koffers en de kinderen al had ingepakt.’

Stimulerend was de hoge mate van professionaliteit: ‘Men beheerst zijn vak en is er trots op een radertje in het geheel te zijn. Zo werkte ik samen met een editor die sinds zijn tienerjaren zijn tijd slijt in de montagekamer. Je moet specialisten zoveel mogelijk artistiek stimuleren, maar zo min mogelijk ingrijpen in het proces. Dat is ook niet nodig, alles is altijd tot in de puntjes geregeld. Tijdens het draaien van **Soldaat van Oranje** kwamen in plaats van de geplande vierhonderd figuranten slechts veertig man opdraven. Zoiets is in Amerika ondenkbaar.’

Maar nu is het ‘de bloeitijd van de Nederlandse film’ en over de gehele linie is de professionaliteit toegenomen, vindt Verhoeven. ‘Betere opleidingen, betere crews en meer ervaring met het vak. Wat dat betreft hebben de cv’s veel goed gedaan.’ Nu de overheid gestopt is met het filmstimuleringsbeleid en het einde van de cv-regeling in zicht is, ziet hij de toekomst echter somber in: ‘Men lijkt te denken dat de filmcultuur wel afgeschaft kan worden, ten gunste van Hollywood.’

Zwartboek draait hij in Nederland voor een gepland budget van negen miljoen euro, voor Nederlandse begrippen extreem hoog, voor Verhoeven bijzonder laag. De film, met in de hoofdrol Carice van Houten, is een detectivestory over verraad tijdens de Tweede Wereldoorlog. Ziet hij er tegenop om in Nederland met een voor hem laag budget te werken, vraagt een regisseur in de zaal. ‘Het schijnt hier mogelijk te zijn,’ zegt Verhoeven met gevoel voor understatement.

Anita Twaalfhoven is redacteur van Boekman.

Verslag

Wieke Bonnier

Wie bewaakt de waarden?

De SP organiseerde in april een discussieavond over de Kijkwijzer. Een debat over normen en waarden, taalvervuiling en ranzigheid.

De opkomst bij het debat **Normen en waarden in Omroepland** dat de SP op 22 april jongstleden organiseerde, was laag, want het debat stond nergens aangekondigd. De SP trok hieruit een wonderlijke conclusie: de drank was gratis, als een soort strafmaatregel voor de afwezigen. Het soort beloning dat soms ook wordt gegeven aan kleine kinderen, in de hoop dat ze zullen doorvertellen wat zij wél gehad hebben en de rest lekker niet.

Op het afgelopen IDFA was een documentaire te zien over het Ama-kamp in Vught – **Welcome to Holland** – waar hetzelfde werd geprobeerd toen de hele campus in opstand kwam. Het mocht niet meer baten, het kamp werd uiteindelijk gesloten. De moraal zat kennelijk ook hoog bij de SP – en dat op een avond die zou ingaan op de Kijkwijzer die het kijkgedrag van kinderen pedagogisch moet begeleiden.

Het hele politieke spectrum blijkt ineens behoefte te hebben aan een nieuwe moraal. Om die in te leiden, had voormalig diskjockey Jan Douwe Kroeske op een groot scherm Coldplay willen laten zien. Zoals het ook in de VS gaat bij partijcongressen: welke kandidaat krijgt van Bruce Springsteen toestemming om **Born in the USA** te draaien, en wat voor gezichten worden daarbij getrokken. Coldplay staat kennelijk voor het echte SP-gevoel.

Kroeske werd vijf jaar geleden weggestuurd bij de VARA, waar men behoefte had aan een nieuw gezicht. Hij ging naar de commerciële, proefde het verschil, en nu wil hij terug naar het publieke bestel. Als SP-bondgenoot lobbyt hij om een nieuw aanzien te verwerven. Kroeske is voor

bezuinigingen bij de omroepen, vanwege de bureaucratische stopverf – waar hebben we dat nog meer gehoord? Het mag alleen niet ten koste gaan van de inhoud van de programma’s, en dat zal eveneens alom met instemming worden begroet. Ook **Idols** zal immers door haar makers worden geroemd om het inhoudelijk doordachte concept.

Jan Kuitenbrouwer lichtte na Kroeskes betoog over het televisiebestel zijn bezwaren tegen de Kijkwijzer nader toe, bezwaren die hij eerder onder meer in **de Volkskrant** uitte. Kuitenbrouwer was ‘vervuld van een intense walging’ toen hij met zijn dochtertje naar de TMF Awards keek. Hij heeft de zender zelfs van zijn televisie gehaald. De VJ zei namelijk dat een van de popsterren ‘zich jarenlang met pijpen had beziggehouden’. Hij was eerst loodgieter geweest, vandaar. Kuitenbrouwer sprak van een ‘neer-drukkende ostentatieve ranzigheid’ en van ‘het zoeken van een laagste gemene deler’.

Er lijkt sprake van een heuse generatiekloof tussen Kuitenbrouwer en zijn dochter. Madonna wilde volgens hem ‘nog wel iets zeggen, al was het niet helemaal duidelijk wat, maar bij Britney Spears is de boodschap helemaal zoek’. Voor Kuitenbrouwer dan, zijn dochter kan ondertussen niet meer mee-sms’en. Terwijl het vroeger interessant en hip was om Madonna een ‘geil wijf’ te vinden, lijkt bij Kuitenbrouwer nu zijn eigen kind groot wordt de vertwijfeling toe te slaan. Normen en waarden moeten worden hersteld om de eerbaarheid van opgroeiende dochters te redden.

Kuitenbrouwer verzet zich tegen de leeftijds-

adviezen van de Kijkwijzer voor film en televisieprogramma's. Dat adviesorgaan is anders dan de vroegere filmkeuring een brancheorganisatie en dus niet onafhankelijk. Voor de filmkeuring kon elke burger zich destijds aanmelden. In de regel kwamen er mensen op af die wilden lobbyen, net als Kuitenbrouwer nu. Alleen waren toen christelijke mensen uit Staphorst sterk oververtegenwoordigd. Dat gaf de filmkeuring een betuttelend imago – en waarschijnlijk terecht. Hedy d'Ancona wilde daarom weg van te veel overheidsbemoeienis; zo ontstond de Kijkwijzer. Vertegenwoordigers uit de film- en televisiebranche moesten sindsdien zichzelf reguleren. Om een groter publiek te bereiken worden films nu echter vaak te jong ingeschaald.

De dochter van Kuitenbrouwer mag **Grease** niet zien, want in de film wordt gesproken van 'rukken' en 'een groepswip'. Als ouder is er altijd de keuze om je kind een film niet te laten zien. Het lijkt mij vanzelfsprekend dat iemand zich verdiept in wat zijn kinderen zien, in plaats van ze klakkeloos voor de buis te laten hangen met Makro-koopjes of de dertig dvd's die nu eenmaal gratis bij de dvd-speler zaten, in de verwachting dat de Kijkwijzer alles regelt. Er worden momenteel enorm veel flutfilms op de dvd-markt gebracht, dus ouders zullen wel moeten selecteren – iets waar filmdatabases op internet een uitkomst bij kunnen zijn.

En daar wringt de schoen in deze discussie, want het probleem ligt niet alleen bij een lakse Kijkwijzer. Waarom zou je niet enige toelichting kunnen geven wanneer je dochter van tien vragen stelt bij ranzig taalgebruik? Of wordt dat pijnlijk? En dan voor háár of voor de vader die

nog niet eerder op deze manier geconfronteerd is met de seksuele moraal waar zij mee zal opgroeien? Als kinderen iets kunnen, is het ongegeneerde vragen stellen. Zijn onsmakelijke grappen of scènes beter met kijkadvies twaalf, zodat een kind dan semi-wereldwijd de stompe zinnige bekrompenheid van volwassenen kan gaan nadoen? Het gevaar bestaat dat het tegen die tijd vergeet vragen te stellen, zo groot moet het zich als puber houden. Wanneer het punt slechts is dat een uitzending passender is voor een iets ouder kind, dan kun je als ouder toch gewoon de afstandsbediening nemen en/of een vertaalslag maken naar de ontwikkeling en de angsten van je eigen kind?

Het is zinnig om een maatschappelijk debat te voeren over normen en waarden rond seksualiteit en geweld op televisie en in film. Al zijn films als **Kill Bill I en II** effectiever dan een doordeeweeks kamerdebat. Ook cabaret heeft meer te maken met Balkenendes ideale normen- en waardendiscussie dan hij zich lijkt te realiseren. Het is namelijk altijd normatief, want door iets op de hak te nemen wordt (impliciet) een waardeoordeel geveld. Cabaret wordt momenteel nog met kijkcijfers gewaardeerd ook. Op mijn vraag aan het panel of ze bij de cabaretiers de normen en waarden vinden die ze willen, antwoordde fractieleider Marijnisse met de grootste vanzelfsprekendheid: 'Cabaret is links.' Alsof dat alles zegt, net als Coldplay in SP-verband. Het is te hopen dat Kuitenbrouwers dochter vragen blijft stellen.

Wieke Bonnier is cultuurwetenschapper en studeert Literatuurwetenschap.

De slotbeelden van 'Spetters' als metafoor voor de Nederlandse samenleving

Hans Schoots • **Van Fanfare tot Spetters. Een cultuurgeschiedenis van de jaren zestig en zeventig** • Amsterdam: Uitgeverij Bas Lubberhuizen, 2004 • ISBN 9059370597 • Prijs: € 24,50

Van Fanfare tot Spetters. Het is een titel die lekker bekt. Daar valt niks op af te dingen. Behalve misschien dat hij erg veel lijkt op **Easy Riders, Raging Bulls**, de titel van het fenomenale boek dat de Amerikaanse filmcriticus Peter Biskind in 1998 publiceerde. In beide gevallen markeert het jaartal van de eerste film het begin, het jaartal van de tweede film het einde van een tijdperk. **Van Fanfare tot Spetters** loopt van 1958 tot 1980, **Easy Riders, Raging Bulls** bestrijkt de periode 1969-1980, voor respectievelijk Nederland en Hollywood een gouden filmere.

Volgens Biskind waren seks en drugs en rock-'n-roll de stuwende krachten van een ongekende stroom van Amerikaanse meesterwerken: van **The Godfather** (1972) tot **Taxi Driver** (1976), van **Chinatown** (1974) tot **Star Wars** (1977). Nederlandse filmmakers hadden volgens Schoots genoeg aan seks om in ons land voor een kleine filmrevolutie te zorgen. Films als **Turks Fruit** (1973), **Blue Movie** (1971) en **Mira** (1971) waren spraakmakend erotisch en zorgden voor ongekende bezoekersaantallen.

Biskind en Schoots zijn twee schrijvers die met vergelijkbaar enthousiasme de betekenis van speelfilms voor de culturele identiteit van een land pogen te analyseren. Maar welk een stuitend verschil in psychologische diepgang, schrijfstijl en betoogtrant. Schoots steekt bleek af naast Biskind, als een Hollandse badgast naast een mediterrane zonzonbidder op het strand van Cannes.

Bij elkaar geharkte opsomming Schoots pretendeert 'een cultuurgeschiedenis van de jaren zestig en zeventig' geschreven te hebben, maar hij komt niet verder dan een filmgeschiedenis van het betreffende tijdperk, en dan nog een van een wel zeer mager gehalte. Het is in feite niet veel meer dan een bij elkaar geharkte opsomming van overbekende titels (**Turks Fruit, Soldaat van Oranje, Blue Movie**), nationale sterren (Van Ammelrooy, Hauer en Van de Ven) en een lange parade van leuke citaatjes, gekke anekdotes, overbodige bezoekersaantallen en oninteressante budgetten.

Vooraf de overdaad aan citaten werkt vanaf het allereerste begin danig op de zenuwen. De burgemeester van Giethoorn mag zijn zegje doen: 'Niemand van ons had kunnen vermoeden dat de film **Fanfare** van zo'n grote invloed zou zijn op Giethoorn en Brederwiede' – net als de onbekende Parijse taxichauffeur (er staat per abuis 'taxichaffeur'), die Sylvia Kristel kennelijk ooit begroette met: 'Bonjour, Emmanuelle'.

Wat pijnlijk ontbreekt, is de beloofde cultuurhistorische duiding van deze berg **faits divers**. En dat was, volgens de inleiding, toch echt wel de bedoeling: 'Het ging mij er niet om, verborgen biografische feiten op te diepen of psychische gesteldheden te peilen, maar om het ontwikkelen van een eigen visie op die tijd.'

Een eigen visie!? Het lovenswaardige, slechts zelden bereikte streven van iedere ambitieuze essayist. Schoots komt niet veel verder dan